

Univerzita Karlova

1. lékařská fakulta

Studijní program: Specializace ve zdravotnictví

Studijní obor: Adiktologie – kombinovaná forma

Hana Bauerová

Arnoštka Maťová, život a profesní přínos nejen pro Apolinář

Arnoštka Maťová, life and professional contribution not only to Apolinar

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Šejvl, Ph.D.

Praha, 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem řádně uvedla a citovala všechny použité prameny a literaturu. Současně prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s trvalým uložením elektronické verze mé práce v databázi systému meziuniverzitního projektu Theses.cz za účelem soustavné kontroly podobnosti kvalifikačních prací.

V Praze, 7. 7. 2023

.....

Hana BAUEROVÁ

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Jaroslavu Šejvlovi, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce a poskytnuté cenné rady, MUDr. Jiřímu Dvořáčkovi primáři a řediteli PL Červený Dvůr za podporu a zapůjčení odborných knih, dále kolegům spolupracovníkům z neziskové organizace PREVENT 99, a velké poděkování patří mé rodině za podporu a toleranci během studia a při psaní bakalářské práce.

Identifikační záznam

BAUEROVÁ, Hana. *Arnoštka Mařová, život a profesní přínos nejen pro Apolinář* [*Arnoštka Mařová, life and professional contribution not only to Apolinar*]. Praha, 2023. 38 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Jaroslav Šejvl, Ph.D.

Abstrakt

Východiska: Český systém léčby závislostí je úzce spojen se vznikem a rozvojem apolinářského modelu a se jménem Jaroslava Skály. Na podobu léčby i celého modelu léčby měli bezpochyby velký vliv i další lidé z týmu kolem Jaroslava Skály, zejména dlouholetá pracovní i životní Skálova partnerka Arnoštka Maťová.

Cíle: Vytvořit základní přehled o profesním životě Arnošky Maťové a o jejím přínosu v léčbě alkoholové závislosti.

Metodika: Byla provedena obsahová analýza písemných materiálů z veřejně dostupných zdrojů a dále některých veřejně dostupných audiovizuálních záznamů.

Výsledky: Arnoštka Maťová byla jedním ze zakladatelů systematické léčby alkoholové závislosti České republiky. V Apolináři pracovala od roku 1950, tedy téměř od samého počátku a bezesporu se podílela na vzniku a rozvoji apolinářského modelu závislosti. Hlavní odborná témata, na která se zvláště soustředila, byla: manželské terapie v léčbě alkoholismu, zapojení partnerů do odvykací léčby i ve fázi doléčování, systému doléčování, rozvoj svépomocného hnutí, evidence a statistické zpracování dat o léčbě alkoholismu a její úspěšnosti, propojení terapeutické práce s osvětou veřejnosti a prevencí. Úzkým pracovním a životním partnerstvím s Jaroslavem Skálou měla podstatný vliv i na něj samotného. Svým vlídným a lidským osobnostním založením měla možnost korigovat direktivní a stenizující Skálův přístup.

Závěr: Arnoštka Maťová byla klíčovou osobou ve formování současného českého modelu léčby závislostí. Vliv na rozvoj apolinářského léčebného modelu (který byl vzorem i pro ostatní zařízení v republice) se projevoval: a) zaměřením se na konkrétní témata či terapeutické prvky, které se posléze staly rutinní součástí léčebného systému, b) doplňujícím a korigujícím vlivem na Jaroslava Skálu a c) svým vlastním lidským přístupem k pacientům. Její přístup jako nutný doplněk přístupu Skály zasluhuje intenzivnější pozornost.

Klíčová slova: léčba závislosti, závislost, adiktologie, Apolinář, Skála, Maťová

Abstract

Background: The Czech addiction treatment system is closely connected with the creation and development of the Apolinar model and with the name of Jaroslav Skála. Without a doubt, other people from the team around Jaroslav Skála had a great influence on the form of treatment and the entire treatment model, especially Skála's long-time work and life partner Arnoštka Maťová.

Targets: Create a basic overview of Arnoštka Maťová's professional life and her contribution to the treatment of alcohol addiction.

Methodology: A content analysis of written materials from publicly available sources and some publicly available audio-visual recordings was carried out.

Results: Arnoštka Maťová was one of the founders of the systematic treatment of alcohol addiction in the Czech Republic. She worked at Apolinar since 1950, i.e. almost from the very beginning, and undoubtedly participated in the creation and development of the Apolinar model of addiction. The main professional topics on which she particularly focused were: partner therapy in the treatment of alcoholism, the involvement of partners in the outpatient program and in the after-care phase, the after-care system, the development of the self-help movement, records and statistical processing of data on the treatment of alcoholism and its success, linking therapeutic work with public education and prevention. Through her close work and life partnership with Jaroslav Skála, she had a significant influence on him as well. With her kind and human personality, she had the opportunity to correct Skála's directive and strict approach.

Conclusion: Arnoštka Maťová was a key person in the formation of the current Czech addiction treatment model. The influence on the development of the Apolinar treatment model (which was also a model for other facilities in the republic) was manifested by: a) a focus on specific topics or therapeutic elements that later became a routine part of the treatment system, b) a complementary and corrective influence on Jaroslav Skála, and c) with his own human approach to patients. Her approach, as a necessary complement to the Skála approach, deserves more intensive attention.

Keywords: addiction treatment, addiction, addictology, Apolinar model, Skála, Maťová

Obsah

1. Úvod	8
2. Historie protialkoholních zařízení na území ČR	9
3. Apolinář a jeho význam pro alkoholickou síť v ČR.....	12
3.1 Apolinářský model a jeho význam.....	12
3.2 Jaroslav Skála.....	13
4. Arnoštka Mat'ová	15
4.1 Život před Apolinářem	15
4.2 Profesní působení v Apolináři.....	16
4.3 Publikační činnost Arnoštky Mat'ové	22
4.4 Soukromý a partnerský život	25
5. Vyjádření kolegů, přátel a bývalých pacientů o Arnoštce Mat'ové	27
6. Diskuse.....	29
7. Závěr	31
Seznam zkratek	33
Seznam literatury a zdrojů	34
Seznam obrázků	

1. Úvod

Za jednu z klíčových osob v rozvoji české adiktologie je nezpochybnitelně považován Jaroslav Skála. Jím rozvinutý léčebný systém v Apolináři se stal modelem pro další terapeutická zařízení a přístupy v celé České republice a jeho psychoterapeutický přístup se stal jedním ze vzorů pro rozvoj české psychoterapie. Přínos Jaroslava Skály je dlouhodobě diskutován a oceňován, méně je ovšem věnována pozornost dalším spolupracovníkům z jeho týmu. Cílem práce je proto vytvořit přehled o profesním a osobním životě a práci paní Arnošky Mařové a o jejím přínosu v léčbě alkoholové závislosti.

Závislost lze definovat jako silnou touhu po nějaké látce či činnosti, a to navzdory jejím škodlivým účinkům či následkům. Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti ji ve své publikaci charakterizuje takto: „Opakovaná silná motivace k úmyslnému chování postrádající jakýkoli význam z hlediska přežití, získaná na základě praktikování takového chování, s výrazným potenciálem pro nezamýšlenou újmu.“ (West, 2016)

Ve společnosti je velmi rozšířena závislost na alkoholu, který je celosvětově hlavní příčinou nemoci a předčasné úmrtnosti (např. při různých úrazech, otravách nebo nehodách).

Prvním poválečným zařízením zabývajícím se léčbou alkoholové závislosti na našem území bylo Protialkoholní oddělení Psychiatrické kliniky Fakulty všeobecného lékařství Univerzity Karlovy v budově u kostela sv. Apolináře (Mioviský, Popov, & Šejvl, 2018). Pro toto oddělení byla vedoucím lékařem MUDr. Jaroslavem Skálou získána sociální pracovnice Arnoška Mařová. Ta se v té době problému alkoholismu věnovala jako sociální pracovnice v prvním Ústavu národního zdraví v Praze na Vinohradech v poradně pro duševní hygienu a protialkoholní poradně. Skála tam přišel v roce 1949 zastupovat zdejšího lékaře v době jeho nepřítomnosti. Nabídl Arnošce Mařové práci v Apolináři a ona jeho nabídku přijala. Do Apolináře nastoupila 1. ledna 1950.

K naplnění cíle byla zvolena metoda obsahové analýzy veřejně dostupných písemných a audiovizuálních zdrojů. Konkrétně se jednalo o knihy a časopisy zapůjčené z Psychiatrické léčebny Červený Dvůr, z knihovny 1. Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Národní lékařské knihovny, dále o internetové zdroje a veřejně dostupné dokumentární pořady z archivu České televize.

2. Historie protialkoholních zařízení na území ČR

První snahy jak pomoci alkoholikům lze zaznamenat přibližně v polovině 19. století vznikem různých svépomocných protialkoholních spolků a abstinenčně zaměřených organizací. Už v této době vznikala první léčebná zařízení orientovaná na osoby závislé na alkoholu (Mioviský et al., 2015).

Na našem území byly protialkoholní aktivity inspirovány zkušenostmi a poznatky ze zahraničních léčebných zařízení (např. Německo, Švýcarsko) a dále rovněž ze zkušeností z těchto zařízení, které lékaři a vědci prezentovali na mezinárodních kongresech např. v roce 1901 ve Vídni, v roce 1907 ve Stockholmu, a dále postupně např. Londýn (1909), nebo Haag (1911) atd. (Šejvl & Mioviský, 2018, s. 68-78).

Snaha o řešení problematiky alkoholismu a snaha o pomoc alkoholově závislým byla podpořena vydáváním velkého množství různých odborných publikací, které se zaměřovaly jak na zdravotní tak společenskou rovinu daného problému. V roce 1912 např. vyšla Masarykova kniha „O ethice a alkoholismu“. Autor v něm nazývá alkoholismus mj. neetickým, degenerativním procesem a alkoholismus popisuje takto: „to pravidelné pití, že dávky alkoholu používají se tak často, že dávka dříve požitá ještě není strávena, to jest alkoholismus“ (Masaryk, 1912, s. 6-7).

Na začátku 20. století byl alkoholismus natolik závažným zdravotním a sociálním problémem, že se jím zabýval i Český zemský sněm. Vznikají abstinentsní spolky, sdružení a svazy a jsou zakládány také první zdravotnická zařízení pro léčbu alkoholismu (Popov, 2018). V roce 1901 začal MUDr. Jan Šimsa (obrázek č. 1) budovat přírodoléčebné sanatorium s názvem „VITA NOVA“, kde zamýšlel léčit krom jiných psychických chorob i alkoholismus. Provoz zahájilo v roce 1910 (Mioviský et al., 2018, s. 13).

V roce 1911 pak díky zakladateli Bedřichu Konaříkovi vznikla a zahájila provoz léčebna ve Velkých Kunčicích. V provozu byla necelých 5 let (do r. 1916). Její provoz byl ukončen z důvodu probíhající první světové války (Šejvl & Mioviský, 2018, s. 68-78).

Druhé podobné zařízení vzniklo v roce 1923. Založením pověřilo Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy Československý abstinentsní svaz, a k tomuto účelu uvolnilo částku ve výši 500.000,- na odkup budovy loveckého zámku Tuchlov v Křemýži u Teplic. Léčebna byla v provozu od listopadu 1923 a na jejím vzniku se podíleli Břetislav Foustka a Bedřich Konařík, kteří byli hlavními spoluzakladateli. Díky bohatým zkušenostem z léčebny ve Velkých Kunčicích byl Bedřich Konařík správcem léčebny a zároveň byl v léčebně i vychovatelem. Léčebna byla v provozu do října 1938, kdy podle Mnichovské dohody připadlo pohraničí Německé říši, začalo jeho obsazování německou armádou a léčebna zanikla. Třetím podobným protialkoholním zařízením bylo

Istebné nad Oravou (1937-1939) (Šejvl & Miovský, 2018; Šejvl, Mašlániová, & Miovský, 2019).

Provoz všech tří jmenovaných protialkoholních zařízení (nazývaných též abstinenčním zařízením či sanatoriem) nebyl po válce už obnoven. S historií týkající se alkoholové závislosti a vzniku prvních léčeben a jejich léčebných režimů zůstane jméno P. Bedřich Konařík (obrázek č. 2) navždy spojeno (Miovský, Popov, & Šejvl, 2018, s. 21; Šejvl, Mašlániová, & Miovský, 2019, s. 17-25; Šejvl & Miovský, 2018, s. 68-78). Tři roky po skončení 2. světové války nebylo na území tehdejšího Československa žádné samostatné zařízení specializované na léčbu závislostí, a pacienti závislí na alkoholu se mohli léčit pouze na psychiatrických odděleních.

Velká změna přišla s platností zákona č. 87/1948 Sb. (Zákony pro lidi, n.d.), o potírání alkoholismu. Krom právní úpravy o nalévání alkoholu pouze osobám starším 18 let a jiných zákonných ustanovení, dále krom určených sankcí za porušení jednotlivých ustanovení zákon také stanovil možnost nařízeného léčení (Miovský, Popov, & Šejvl, 2018, s. 22). V Praze se pacienti závislí na alkoholu léčili do roku 1947 na Psychiatrické klinice profesora Myslivečka mezi duševně chorými na odd. 102 s 35 lůžky (Zápisy z Apolináře, 1-6/1989, s. 56). V září 1948 zahájilo v budově u kostela sv. Apolináře činnost protialkoholní oddělení Psychiatrické kliniky Fakulty všeobecného lékařství Univerzity Karlovy (Miovský, Popov, & Šejvl, 2018, s. 22). V Apolináři v roce 2012 byla založena Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze, která vznikla sloučením oddělení pro léčbu závislostí a centra adiktologie.

Obrázek č. 1 MUDr. Jan Šimša

Zdroj: Miovský et al., 2018

Obrázek č. 2 P. Bedřich Konařík

Zdroj: Miovský et al., 2018

3. Apolinář a jeho význam pro alkoholickou síť v ČR

3.1 Apolinářský model a jeho význam

V prvních poválečných letech se léčbou závislosti zajímal na psychiatrické klinice od roku 1946 MUDr. Jaroslav Skála. Jak sám Skála (1997) uvádí, v roce 1948 dostal nabídku od svého šéfa doktora Nevolesho přestěhovat pacienty s aversivní léčbou emetinem z hlavní budovy do její odbočky vzdálené 200 metrů – do Apolináře. Skála nabídku zvážil a využil. Tak se stalo, že 7. září 1948 odvezli něco málo propriet z kliniky do Apolináře. „Psal se rok 1948, bylo 9. září a v Apolináři jsem začal vyšetřovat jednoho z devíti pacientů, který na odsun přistoupil. Svítlo krásné zářijové slunce.“ (Skála, 1997, s. 43)

Význam Apolináře lze charakterizovat tak, že vznikem tohoto prvního institucionalizovaného zařízení byly položeny základy léčby lidí se závislostí na alkoholu. Tento model byl postupně vyvezen do dalších léčeben, jako například Červený Dvůr, začala vznikat oddělení v Praze, Plzni, v Dobřanech, Liberci, Opavě, Brně, Jihlavě, Horních Holčovicích a jinde (Skála, 1997).

MUDr. Jaroslav Skála byl v Apolináři zakladatelem specifického modelu léčby. Ta spojuje zásady terapeutické komunity a behaviorální přístupy, projevující se zejména v náročném léčebném režimu s bodovacím systémem. V tomto modelu hraje stejně důležitou roli odpovědnost osobní s odpovědností kolektivní, kdy prohřešek či pochybení individuální je rovněž pochybení ostatních (např. pacienti z jednoho pokoje). K důležitým složkám Apolinářského modelu patří pravidelná shromáždění komunity, bodování, skupinová terapie a práce s rodinou. Režim je poměrně přísný a pacienti jsou vystavováni zvýšené fyzické i psychické zátěži a vedeni k větší odpovědnosti k vlastnímu životu. Důraz se také klade na edukaci a zmíněné potřebné posilování fyzické zdatnosti pacienta, pacienti jsou vedeni k tomu, aby dodržovali řád a pořádek (Skála, 1997).

Léčebný model vytvořený Jaroslavem Skálou byl koncepcí, která byla léty rozšiřována o nové podněty, ale vždy si zachovávala svoji osobitost. Význam Apolinářského modelu byl v tom, že léčba závislosti na alkoholu byla řešena systematicky a že se stal seriózní částí medicíny. Model vytvořený Jaroslavem Skálou a nejbližšími spolupracovníky v Apolináři, z nichž tou velmi důležitou byla Arnoštka Mařová, se stal ve své době vzorem pro podobná zařízení zabývající se léčbou závislosti, jak je uvedeno výše. Jaroslav Skála o Apolinářském modelu napsal knihu s názvem Alkoholismus. Byla vydána v roce 1957 a popisovala léčbu v Apolináři. V zahraničí se do povědomí dostal tento model hlavně díky vědeckým evaluačním studiím a práci PhDr. Ludka Kubičky, CSc., který několik publikací vydal také spolu s doc. MUDr. Jaroslavem Skálou, CSc. (Klimešová, 2017).

3.2 Jaroslav Skála

Jaroslav Skála (obrázek č. 3), zakladatel „apolinářského modelu“ léčby závislosti, se narodil 25. května 1916 v Plzni. Vystudoval gymnázium a v roce 1935 odmaturoval. V témže roce zahájil studium na lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze, a zároveň na stejné univerzitě studoval na Institutu pro tělesnou výchovu a sport. Studium na institutu se mu podařilo dokončit ještě v roce 1939. Lékařskou fakultu však dostudovat nemohl, protože v listopadu 1939 došlo vyhláškou říšského protektora k uzavření vysokých škol. Skála se tehdy stal profesorem tělocviku v Plzni. Lékařskou fakultu dokončil rok po skončení 2. světové války v roce 1946 a po promoci začal pracovat na psychiatrické klinice – dnešní 1. lékařské fakulty UK v Praze, kde se začal zabývat léčbou závislosti. V té době měl ještě i úvazek na dětském oddělení u doktora Apetauera. Jeho rozhodování, zda se věnovat dětem nebo závislým, rozhodla nabídka jeho tehdejšího šéfa, doktora Nevole, přestěhovat pacienty s aversivní léčbou emetinem z hlavní budovy kliniky do 200 metrů vzdáleného Apolináře, kdy Skála nabídku využil. Bylo tak tedy v září 1948 založeno protialkoholní oddělení a Skála byl pověřen jeho vedením (Skála, 1997).

Jak sám Skála (1997) uvádí, v jeho směřování ho pravděpodobně ovlivnilo pozvání profesora Hořejšího k účasti na první poválečnou konferenci o alkoholismu, konající se v roce 1946 v Bruselu. Skála byl dobře jazykově vybaven (uměl dobře německy a francouzsky), a na základě referátů zahraničních lékařů došel ke zjištění, že alkoholismus je problém celosvětový a perspektivní, a že tento problém si vyžaduje systémové řešení. Po návratu z konference se začal problematikou související s alkoholismem více zabývat, hledal si různé články a novinky a dozvěděl se tak o hnutí Anonymních alkoholiků v USA a o aversivní léčbě emetinem, taktéž v USA.

Tuto léčbu zavedl na klinice doktor Janda, protože Skála nastoupil na vojenskou prezenční službu, sám Skála jí zavedl o pár dní později na psychiatrickém oddělení vojenské nemocnice. Zájem o tzv. blinkačky byl hlavně u pacientů kliniky, protože tím, že přistoupili na tuto léčbu, se jim krátil pobyt na klinice. Mezi pacienty, kteří tuto formu léčby podstoupili, byl Stanislav Kotulán, který na tuto léčbu přistoupil jako první. (Skála, 1997). V únoru 1948 byl Skálou založen socioterapeutický klub KLUS – Klub usilující o střízlivost – nejstarší, stále činný socioterapeutický klub. K jeho založení se dostavilo asi 25 zájemců a předsedou byl zvolen první úspěšně vyléčený pacient a později Skálův přítel Stanislav Kotulán, který v jeho čele stál až do své smrti (Skála, 1997).

V roce 1951 založil Skála záchytnou stanici, která byla prvním zdravotnickým zařízením pro bezpečné vystřízlivění na světě. Na záchytné stanici sloužili vedle školeného personálu také pacienti z Apolináře, kdy tato služba pro ně byla zároveň účinnou složkou jejich léčby. Pacientům, kteří strávili noc na záchytné stanici, byla nabídnuta možnost využít další odbornou pomoc (Skála, 1997).

Na protialkoholním oddělení Psychiatrické kliniky Fakulty všeobecného lékařství Univerzity Karlovy Skála působil a vedl ho až do roku 1982, kdy odešel do starobního důchodu (Popov, 2001, s. 108-110). Jaroslav Skála napsal přibližně 140 různých odborných a populárně naučných publikací. V roce 1967 založil společně s PhDr. Urbanem a MUDr. Rubešem systém výcviku v psychoterapii známý pod názvem SUR. Byl zakladatelem moderní systematické léčby alkoholové závislosti. Stal se uznávanou kapacitou ve svém oboru nejen u nás, ale také v zahraničí. V roce 2002 byl vyznamenán medailí Za zásluhy II. stupně za celoživotní dílo. Zemřel 26. listopadu 2007 (Encyklopedie Prahy 2, 2019).

Mezi jeho neopomenutelné zásluhy také jistě patří to, že pro Apolinář získal svoji kolegyni a později i životní družku paní Arnoštku Mařovou.

Obrázek č. 3 MUDr. Jaroslav Skála

Zdroj: <https://dvojka.rozhlas.cz/medicinu-studoval-v-risi-doma-pak-zakladal-zachytky-pribehy-slavnych-jaroslav-744863>

4. Arnoštka Mařová

4.1 Źivot pŕed Apolinářem

Arnořtka Mařová (obrazek ř. 4a + 4b + 5a + 5b) byla sociální pracovnicí, spolupracovnicí a později i partnerkou Jaroslava Skály. Byla mu oporou nejen v práci, ale později i v osobním životě a to po dobu 57 let až do jeho smrti v roce 2007. Jaroslav Skála se o ní vyjádřil takto: „Dva výroky o „Mařce“: je to křehký sloup podpírající celou stavbu – pomohla tisícům, mně pomohla tisíckrát.“ (Skála, 2005)

Obrázek ř. 4a + 4b Arnořtka Mařová

Zdroj: Popov 2022; Zápisy z Apolináře, 1974, s. 22

Obrázek ř. 5a + 5b Arnořtka Mařová

Zdroj: Z archivních filmových záběrů České televize

Narodila se 29. 3. 1925 v rodině lesního inženýra jako nejstarší ze tří dětí. Ve věku deseti let jí tragicky otec zahynul (odhalil trestnou činnost jednoho z podřízených polesných, a ten ze strachu před vydáním spravedlnosti ing. Mat'u zastřelil dne 25. 6. 1935). Tato událost velice ovlivnila Arnoštku. Skončilo předčasně její dětství a ona musela pomáhat mamince s péčí o domácnost a péčí o dva mladší sourozence (Popov, 2022, s. 75-76).

Nechtěla mamince přidělovat starosti, a tak se snažila mít dobrý prospěch ve škole, což pro ni nebyl problém, přestože trpěla dyslexií. Velice ráda se učila, a proto po základní škole nastoupila na studia do reálného gymnázia v Českém Brodě, která také úspěšně na konci druhé světové války v roce 1945 zakončila maturitou.

Po maturitě vystudovala Masarykovu státní školu zdravotní a sociální péče v Praze, získala diplom a stala se diplomovanou sociálně-zdravotní pracovnící (Popov, 2022). Požadavky Státní Masarykovy školy zdravotní a sociální péče v Praze lze srovnat s dnešním bakalářským studiem. První působiště po ukončení školy bylo v ordinaci pro duševní hygienu při Zdravotním úřadu hl. m. Prahy. Další působiště bylo tehdy v nově otevřeném Ústavu národního zdraví v Praze na Vinohradech, kde se podílela jako spoluzakladatelka na otevření Poradny pro duševní hygienu a Protialkoholní poradny. Jak sama Maťová (Skála, 1997) uvádí, v roce 1949 přišel Skála zastupovat tamního lékaře v jeho nepřítomnosti. Začal organizovat přednášky pro závislé i pro veřejnost a na tyto přednášky chodili také pacienti z Protialkoholní poradny, ale i členové klubu a pacienti z Apolináře. Při této příležitosti se spolu poznali. Když Skála poznal její odbornost a profesionalitu, snažil se ji získat do „Apolináře“. Nabídku přijala a přestože nastoupila až 1. 1. 1950 trávila s pacienty, které již znala s přednášek Silvestra v roce 1949. Abstinovat od alkoholických nápojů začala v roce 1949, ještě před příchodem do Apolináře (Skála, 1997; Nerad & Neradová, 2022).

4.2 Profesionální působení v Apolináři

O svém příchodu do Apolináře říká, že byla oslovena Jaroslavem Skálou v Ústavu národního zdraví, kde pořádal přednášky a zval na ně různé kapacity. S organizací přednášek mu pomáhala, a když jí řekl, že na oddělení je tým – lékař a člen Klubu vyléčených alkoholiků, a že by potřeboval tým rozšířit o sociální pracovníci, tak neváhala a nabídku přijala – řekla si, že tady má sociální pracovníce také velký prostor pro profesionální uplatnění (Skála, 1997; Medical Tribune, 2018).

O tom, proč přijala nabídku, se vyjadřuje v Zápisech z Apolináře v rozhovoru se Skálou spíše jako o shodě okolností. Podle Maťové v dřívějším působišti dělala napůl psychiatrii a napůl závislost na alkoholu, což bylo dle jejích slov takové bezúčesné, ale v Apolináři měla možnost pomáhat navrátit klienty do života, aby se zase starali o rodinu, dobře pracovali, vychovávali děti, což se jí jevilo jako taková radostnější práce. Dalším

důvodem, proč přijala nabídku Jaroslava Skály, podle Mařové bylo to, že viděla, že víc lidí pracuje pro stejnou věc, a člověk není osamocený v poradenské práci, jak se ona sama často v poradně cítila. Na Skálův dotaz, zda někdy litovala, že přešla do Apolináře nebo zda někdy měla chuť od všeho utéci, uvádí, že i když to někdy bylo těžké, a napadla ji myšlenka opravdu utéci od všeho, nikdy by z Apolináře ve skutečnosti neutekla, protože jako konzervativní tvor by nedokázala všeho nechat a hledat jinou práci (Zápisy z Apolináře, 1974, č. 1-2, s. 16-24).

V Apolináři byla krom Skály první profesionální zaměstnankyní a první zaměstnankyní na plný úvazek. Na pacienty měla díky tomu nejvíce času, a zúčastňovala se jejich celodenního programu (Skála, 1997, s. 44). Pomáhala při zvelebování oddělení – např. malovala s pacienty jejich pokoje. Pomáhala s tvorbou léčebného programu, sledovala léčebnou efektivitu a výsledky zpracovávala do evidencí (obrázek č. 6) a následně do statistik. O svém zaznamenávání do různých tabulek, grafů a tvorbě statistických přehledů říká, že pro hodnocení úspěšnosti léčby je důležité zaznamenávání údajů a vytváření statistiky. Proto je také velmi důležité sledovat pacienty i po léčbě a komunikovat s protialkoholními poradnami. O jejím vedení evidencí a statistickém zpracování těchto evidencí o léčbě či léčených pacientech často hovořil Jaroslav Skála. Například v rozhovoru na otázku kolik celkem alkoholově závislých v Apolináři za dobu jeho profesního působení na tomto pracovišti léčil, odpověděl Skála takto: „Statistiku mně velmi přesně zpracovala moje sociální pracovnice, Arnoštka Mařová. Celkem to bylo třináct tisíc závislých, deset tisíc mužů, dva tisíce žen, tisíc mladistvých“ (Kučera, 2001). Mařová o své činnosti vedení statistik přímo uvádí, že potřebu tohoto sledování a vedení statistik si uvědomila už při příchodu do Apolináře. Tuto evidenci charakterizuje jako nezbytnou pro dobrou práci a také pro hodnocení metod práce. Pro vedení statistik byla podle Mařové velmi důležitá spolupráce s mnoha poradnami a mnoha sociálními pracovníci, které také velmi často chodily na oddělení na zaškolení a výcvik (Zápisy z Apolináře, 1964, s. 5-7).

Obrázek č. 6 Evidence Maťové o abstinujících od r. 1950 do r. 1981

ROK	a	b	c	%	ROK	a	b	c	%
1950	213	211	51	24	1966	169	86	51	59
1951	261	236	47	19	1967	167	94	47	50
1952	282	261	55	21	1968	135	84	38	45
1953	260	230	49	20	1969	163	90	42	47
1954	236	200	53	26	1970	214	116	69	59
1955	189	154	46	29	1971	158	88	51	58
1956	197	153	41	26	1972	182	122	62	50
1957	214	169	59	34	1973	202	109	71	65
1958	223	172	85	50	1974	123	76	49	64
1959	196	131	67	51	1975	174	86	48	55
1960	157	103	49	47	1976	169	104	47	45
1961	180	86	41	47	1977	160	92	52	56
1962	176	118	69	58	1978	174	86	50	58
1963	157	98	50	50	1979	150	84	39	46
1964	177	95	55	57	1980	188	109	57	52
1965	174	89	43	47	1981	158	67	39	58

a - celkem přijatých
b - dokončilo léčbu
c - počet abstinentsů
% - abstinující v %

Zdroj: vlastní fotografie ze zapůjčeného výtisku Zápisy z Apolináře

Arnoštka Maťová také organizovala tzv. „opakovačky“ (opakovací léčby, tedy nejčastěji týdenní hospitalizace během abstinence navazující na základní ústavní léčbu), aby si bývalí pacienti připomněli léčbu a zároveň inspirovali stávající pacienty. Zavedla „zkoušku pravdy“ – každé čtvrtletí monitorovala počty abstinujících po roce ukončení léčby, a tím získávala od rodin pacientů nebo z protialkoholních poraden údaje o efektivitě léčby a zaznamenávala získaná data, která se uchovala dodnes (Skála, 1997).

V roce 1951 stála s Jaroslavem Skálou u zrodu první záchytné stanice, která začala v pražském Apolináři fungovat. Bylo to první zařízení svého druhu na světě. Do té doby sice fungovaly po světě některé záchytné stanice, ale jednalo se spíše o policejní zařízení, která měly represivní charakter. Záchytná stanice u Apolináře fungovala spíše jako preventivní zdravotní zařízení, kde zároveň nabízeli pacientům pomocnou ruku v podobě nabídnuté léčby závislosti.

Arnoštka Maťová zastávala vedle Skály také roli skupinového terapeuta. Měla na starosti rovněž kluby a celodenní program pacientů (Kubička, 1975). K jejím úkolům

patřilo dělat anamnézy s pacienty při přijetí do Apolináře. Posílala také dotazníky na pracoviště pacientů. Prováděla také zácvik kolegyň z jiných pracovišť, podílela se na přípravě nových zaměstnanců Apolináře (Skála, 1997; Černý, 2016, s. 24).

Výjimečnou událostí v jejím profesním životě bylo vystoupení na mezinárodním sympóziu v Záhřebu v říjnu 1964, kde přednesla svůj referát „Úloha sociální pracovníce při léčení v ČSSR“. V tomto referátu Maťová mimo jiné vysvětluje, jak důležité je pro hodnocení úspěšnosti léčby zaznamenávání údajů a vytváření statistiky a jak důležité je sledovat pacienty i po léčbě a komunikovat s protialkoholními poradnami. Podle Maťové výsledky práce v protialkoholních zřízeních závisí nejen na profesionalitě a vzorném plnění povinností, ale důležitý je dobrý kolektiv, který vytváří příjemné klima na pracovišti. Rovněž je podle Maťové nesmírně důležité najít vhodnou formu přístupu k pacientovi, neboť většina pacientů nastoupila k léčbě pod nátlakem, a je složité s nimi navázat kontakt. Maťová dále uvádí, že nemocní a jejich rodinní příslušníci se neprojevují jen podle stupně nemoci a poškození, ale i podle toho, v jakém prostředí vyrůstali a žijí, a také podle toho, jaké mají dosavadní zkušenosti se zdravotnickým prostředím. Najít pak takovou vhodnou formu přístupu k pacientovi je podle Maťové nejtěžší zkouška způsobilosti sociální pracovníce (Zápisy z Apolináře, 1973, číslo 3-4, s. 62-63).

Arnoštka Maťová se o požadovaných vlastnostech sociální pracovníce v protialkoholním zařízení vyjádřila takto: „měla by být přívětivá, ochotná, ohleduplná, ale ne příliš přátelská, aby uměla udržet od všech pacientů určitý odstup. Musí být zdvořilá, ale nepodléhat tlaku pacienta a dovést terapeutickou linku do konce. Ohleduplná, ale nesmí protěžovat v konfliktních situacích žádnou z účastněných stran. Ochotná, ale nesmí posluhovat pacientům, a musí je vést tak, aby se naučili sami si své věci zařizovat a řídit. Nekompromisní a strohá tam, kde je to nutné, ale současně neuspokojovat své agresivní sklony. V zásadě důvěřivá, ale současně pamatující na účelové tendence. Profesionálně jistá, ale schopná přiznat chybu nebo omyl. Trpělivá, ale obratná v odmítání toho, kdo její čas zneužívá na úkor ostatních potřebnějších“ (Zápisy z Apolináře, 1973, číslo 3-4, s. 62-63).

Arnoštka Maťová se také celá léta věnovala manželkám alkoholiků a seminářům pro ně. Posílala jim dotazníky, dělala pro ně různé přednášky, zvala je na pobyty do Apolináře, aby měly možnost vidět svého muže střízlivého (Kubička, 1975; Skála, 1997). Podávala jim informace o léčbě, o zásadách abstinence, radila jak předcházet ev. čelit recidivám. Vedla skupinové terapie manželských dvojic. Tyto terapie pro ni byly velmi důležité. Sama se o nich vyjadřovala jako o nezbytných pro následnou abstinenci léčeného při návratu z léčby k rodině.

Terapie probíhala jednou týdně v otevřených skupinách ve 3-10 párech. Arnoštka Maťová s těmito páry řešila obecné zásady soužití, výchovy dětí a řešila i konfliktní situace s jednotlivými páry. Tento systém fungoval lépe, než když problém konzultovala s každým

odděleně (Maťová, 1966, s. 157). Manželské terapie byly podle Maťové velmi významnou složkou léčby a úspěšné následné abstinence klienta léčebny. V kapitole Manželské terapie (Maťová in Skála, 1982, s. 78) uvádí: „dle dlouhodobých zkušeností není jediným zdrojem problémů alkoholik samotný, ale i manželka se svou osobností. Soužití s alkoholikem přináší mnoho neklidu a traumat, a pokud má být závislost úspěšně trvale stabilizována, je začlenění manželky do terapie nezbytné.“ Podle Maťové dochází během terapie k jiné rodinné komunikaci a partneři se musí připravit na změny.

Arnoštka Maťová viděla důležitost v účasti manželky (družky) na některých formách léčebného režimu a na psychoterapii také proto, aby manželka získala osobní vztah k instituci a jejím klientům. Jedině tak se dá podle Maťové zajistit důležitá podpora v následném doléčování. Z tohoto je zřejmé, že manželské terapie považovala za nezbytnou složku léčby. Dále v Zápisech z Apolináře (1988, č. 5-6, s. 157) Maťová uvádí, že účast rodiny zvyšuje kvalitu léčby, avšak je velmi náročné pro tuto terapii dotyčně získat a upozorňovala, že pro získávání je důležitá i pozice terapeuta. V Apolinári se podařilo získat pro takovou spolupráci pouze 10-15 % pacientů.

V roce 1949 s doktorem Študentem sledovali a zhodnotili vzorek čtyřiceti manželek a ověřovali některá fakta, vytvářející nebo ovlivňující osobnost manželek pacientů Apolináře a došli k závěru, že v pětině případů byly ženy starší než jejich manželé. Došli výzkumem výsledků k zajímavým opakujícím se momentům v životech manželek současných pacientů. Tyto manželky měly většinou neuspokojivé dětství, více než polovina předčasně osiřela a byla zatěžována neúměrnými povinnostmi. Více než jedna čtvrtina vstupovala do manželství jako rozvedená, některá dokonce 2x. Více než polovina uzavírala manželství již v době rozvinutého abusu manžela, tři čtvrtiny uváděly hrubé zacházení a nadávky, polovina pak tělesné ubližování.

Procítěná vyprávění a prožitá traumata žen žijících po boku alkoholika měla váhu i v osvětě, neboť Maťová poskytovala rozhlasu do jeho relací ukázky ze seminářů s těmito manželkami alkoholiků. Příklady některých traumat probíraných na seminářích s manželkami alkoholiků také poskytovala tehdejšímu největšímu ženskému časopisu Vlasta. Dle slov Maťové byla v tomto smyslu externí spolupracovnicí tohoto populárního časopisu (Zápisy z Apolináře, 1964, s. 5-7).

Maťová (1989) na základě dlouhodobých zkušeností získaných při práci s manželkami alkoholiků vytvořila typologii problematických manželek (partnerek). Vymezuje 4 typy, o kterých uvádí:

- Trpící Marie je charakteristická svou ochotou pomáhat a obětovat se pro ostatní, ale sama velmi trpí. Poukazuje na své utrpení, ale nemá snahu jakkoli tuto situaci řešit.
- Trestající Vlasta zná slabiny svého manžela, na které ho neustále důrazně upozorňuje, ponižuje ho a trestá.

- Dirigující Kateřina si vybírá tvárné a poddajné muže, kteří uznávají její názory a podřizují se.
- Kolísající Zuzana je nerozhodná žena, její chování je proměnlivé, neumí řešit nastalé situace, a neustále hledá omluvu pro chování své i chování ostatních.

Arnoštka Mařová pořádala také týdenní manželské terapie ve stanovém táboře v Lojovicích (pobočka Apolináře). Zúčastňovaly se ho páry, kde 6 z nich bylo takových, že jeden v páru právě léčbu dokončil a 6 párů takových, kdy jeden v páru byl bývalý pacient, který již nějakou dobu abstinovat (Mařová, 1966, s. 157). Dále se podílela na organizaci letních táborů, kterých se účastnili pacienti současní i ti bývalí – abstinující. Sdíleli spolu stany, měli stejný program, výlety i přednášky, což bylo motivující pro bývalé pacienty, kteří si uvědomovali své začátky s léčbou, a stejně tak motivující to bylo pro pacienty současné, kteří zas viděli, že je možné se stát v léčbě úspěšným (Mařová, 1966, s. 158). Arnoštka preferovala spíše přátelský přístup k pacientům než příkazy a represivní opatření. Lepší pro všechny strany podle Mařové bylo, když pacient na doléčování chodil dobrovolně, protože si mohl popovídat a pomoci nováčkům, než aby si stále uvědomoval, že to má nařízené od ONV (Mařová, 1957, s. 139-140).

Nelze zapomenout také zmínit, že se spolupodílela na vybudování a následném průběhu systému doléčování, kdy je žádoucí, aby pacient byl v kontaktu s léčebným zařízením i po ukončení léčby. Pacienti docházeli na Antabus a po několika měsících vždy na opakovací dvou až pětidenní léčbu. Tito se stali členy KLUSu. Dlouholetí členové se pak jako spolupracovníci podíleli na protialkoholních aktivitách, což bylo významné jak pro abstinující, tak pro pacienty v léčbě. Mařová chtěla, aby se abstinující podíleli také na provozu Apolinky – což byla tísňová linka pro všechny, kteří si mohli popovídat, pokud se necítili dobře (Mařová, 1966, s. 157). Mařová setkání KLUSu navštěvovala pravidelně, měla největší účast ze všech terapeutů, o čemž svědčí i rozhovor s Jaroslavem Skálou, uvedený v Zápisech z Apolináře.

Skála: „Takže se tě Mařko tážu, proč jsi byla prakticky na každém KLUSu, máš ostatně v tomto ohledu návštěvnícký rekord.“ **Mařová:** „Není to tak složité. Hned od začátku jsem považovala klub za důležitý bod léčebného programu a zabudovala jsem si jej do svého pracovního rozvrhu. Z této původní povinnosti se nakonec stala potřeba, která pro mne byla spíše radostí než nutkavá.“ **Skála:** „Na to se tě zeptám, proč takovou potřebu neměli ti druzí, kteří přišli jenom někdy nebo vůbec ne.“ **Mařová:** „To by ti spíše měli říci oni sami. Nepovažovali to za důležité, jiné body programu např. blinkačky a injekce hodnotili jako důležitější.“ **Skála:** „Já si myslím, že šlo o nedostatek zájmu o pacienta.“ **Mařová:** „Ne všichni, kdo se vyhýbají práci v klubu, neměli o pacienty zájem.“ **Skála:** „Tak mi uveď konkrétní příklad.“ **Mařová:** „Vybavuji si některé sestry z doby mé pracovní kariéry, které se na oddělení se zájmem o pacienty staraly a vedly zasvěcené skupiny, měly zájem o další osudy pacientů, ale nebyly ochotny obětovat něco

ze svého volného času.“ **Skála:** „A víš, jak se svým volným časem nakládaly?“ **Maťová:** „Samozřejmě vědět nemůžu, ale měly své rodiny a jiné zájmy.“ **Skála:** „A pohodlí.“ **Maťová:** „Nemohu s tebou souhlasit a soudit ty, kteří nechodí na Klus. Jsem jen hluboce přesvědčena, že se o mnoho ochudí a svou terapeutickou práci si ve skutečnosti ztíží.“ (Zápisy z Apolináře, 1988, č. 1-4, s. 60-61)

Z následujícího přepisu části rozhovoru mezi Jaroslavem Skálou a Arnoškou Maťovou (Zápisy z Apolináře, 1988, č. 1-4, s. 60-61) jasně vyplývá, jak důležitá pro oba byla práce v Apolináři. Z reakcí je zřejmé, že J. Skála byl velmi tvrdý a nekompromisní. A ačkoli Maťová vnímala své působení v Apolináři jako svou práci a zároveň poslání, kterým pravděpodobně částečně nahrazovala absenci vlastní rodiny a práce pro ni byla vším, dokázala se zastat i svých spolupracovníků, kteří nemohli obětovat práci v Apolináři tolik, kolik mohla věnovat Maťová nebo Skála. Maťová věnovala Apolináři nejen svou pracovní dobu na 100 %, ale také mnoho ze svého osobního volna.

4.3 Publikační činnost Arnošky Maťové

Součástí profesního působení v Apolináři byla také publikační činnost Arnošky Maťové. Jako autorka nebo spoluautorka se podílela na níže uvedených článcích v odborných časopisech a knihách.

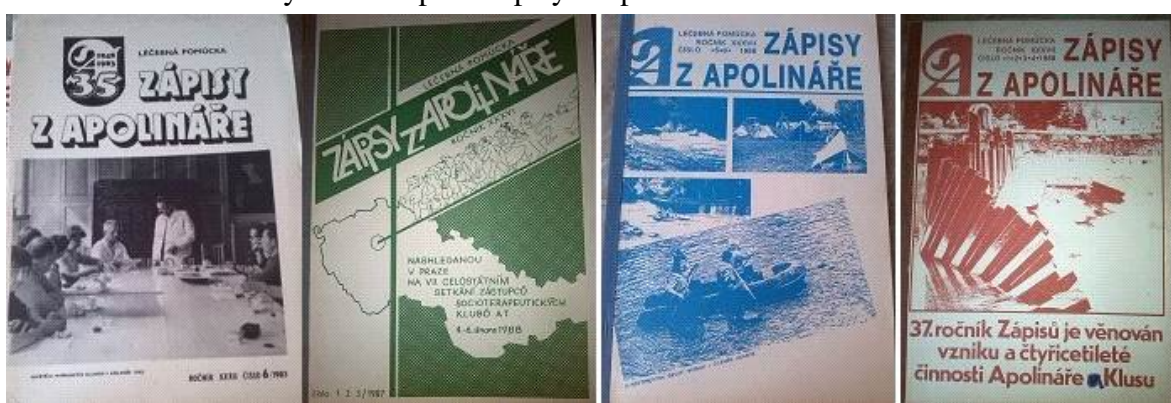
- Název: „Apolinář“ – první samostatné protialkoholní odd. psychiatrické kliniky v ČSR (článek), Autor: Skála J., Maťová A., Zdroj: Zdravý lid 1950, roč. 29, s. 151-152, 165-167.
- Název: Psychotherapie a převýchova při léčení alkoholiků (článek), Autor: Skála J. Maťová A., Zdraví lidu 1952, roč. 2, s. 209-210.
- Název: Návod k vyplnění pololetních výkazů o činnosti protialkoholních poraden (článek), Autor: Maťová A., zdroj: Prevence a Therapie Alkohol 1953, s. 22-23.
- Název: Spolupráce s pacienty a jejich rodinami během dlouhodobé léčby (článek), Autor: Maťová A., Zdroj: Zdravotnická pracovnice 1957, roč. 7 č. 3, s. 139-140.
- Název: Organisaace a metodika boje proti alkoholismu (publikace), Autor: Skála J., Jand'ourková Z., Mečř J., Maťová A., Černý L., Vámoši M. et al. (1957b) Praha: SZN.
- Název: Psychické poruchy u manželek alkoholiků (článek), Autor: Študent VI., Maťová A., Zdroj: 1. Congressus psychiatricus Bohemoslovenicus cum participatione 1959.
- Název: Od alkoholické euforie k alkoholické toxikomanii (článek), Autor: Skála J., Oterová M., Maťová A., Zdroj: 1. Congressus psychiatricus Bohemoslovenicus cum participatione 1959.

- Název: Psychologický přístup sestry k nemocnému v ambulantní službě (článek), Autor: Kamenická L., Mařová A., Randáková V., zdroj: Zdravotnické noviny Avicemum Mladá fronta 1965, roč. 14, č. 33, s. 3.
- Název: Léčení a doléčování na protialkoholním oddělení v Apolináři (článek), Autor: Mařová A., Zdroj: Protialkoholický obzor. 1966, roč. 1, č. 5, s. 154-162.
- Název: Vývoj psychických poruch u manželek alkoholiků (článek), Autor: Študent V., Mařová A., Zdroj: Československá psychiatrie. 1969, roč. 65, č. 1, s. 23-29.
- Název: Bodovací systém a terapeutická komunita (článek), Autor: Skála J., Mařová A., Hrodková J., Homolková J., Zdroj: Československá psychiatrie. 1973, roč. 69, č. 5, s. 303-309.
- Název: Rodina a závislost na alkoholu (monografie, knihy) Autor: Mařová A., Vydavatel: Ústav zdravotní výchovy Praha, rok 1974, 6 stran.
- Název: Pokyny pro manželky alkoholiků (monografie, knihy), Autor: Mařová A., Vydavatel: Ústav zdravotní výchovy Praha, rok 1974, 7 stran.
- Název: Alkoholismus je nemoc (článek), Autor: Mařová A., Zdroj: Zdraví (Praha), 1975. roč. 23, č. 4, s. 11.
- Název: Manželská terapie (článek), Autor: Mařová A., Zdroj: Ochrana společnosti před alkoholismem a jinými toxikomániemi (publikace), Praha Avicemum 1982, s. 78-82.
- Název: Rodinná a manželská terapie při léčbě mužů a žen na protialkoholním oddělení PK v Praze (článek), Autor: Skála J., Mařová A., Zdroj: Protialkoholický obzor. 1983, roč. 18, č. 4, s. 253-259.
- Název: Závislost u lékařů, jejich léčení a možnosti profesionálního uplatnění (katamnestická studie) (článek), Autor: Mareček P., Mařová A., Zdroj: Protialkoholický obzor. 1984, roč. 19, č. 3, s. 151-154.
- Název: Změna a pacient (článek), Autor: Skála J., Mařová A., Zdroj: Změna chování, osobnosti a psychoterapie 1985, s. 16-23.
- Název: Studie opakovaně zachycených osob na pražské záchytné stanici (článek), Autor: Mařová A., Zdroj: Protialkoholický Obzor 1987, roč. 22, č. 4, s. 154-162.
- Název: Vztah a vztahovost při práci s velkými skupinami (článek), Autor: Skála J., Mařová A., Zdroj: Protialkoholický obzor 1987, roč. 22, č. 3, s. 177-180.

Další publikační činnost Arnošky Mařové byla v časopise Zápisy z Apolináře, které byly vydávány pod tímto názvem od roku 1952 jako léčebná pomůcka. V Zápisech z Apolináře vycházely různé články či postřehy nejen lékařů, ale i pacientů, a měly být formou podpory v léčbě. Je tak zcela možné, že se v různých ročnících objevují články nebo postřehy lékařů, pacientů, sociálních pracovníků a ostatních přispívajících zpětně, kdy už v Apolináři nepracovali nebo se neléčili. Nejedná se tedy o špatné datování, ale o rozhodnutí redakční rady. Redaktoři se různě postupem času měnili, ale Skála a Mařová provázeli vydání Zápisů z Apolináře (obrázek č. 7) celou dobu (Skála, Mařová, dále

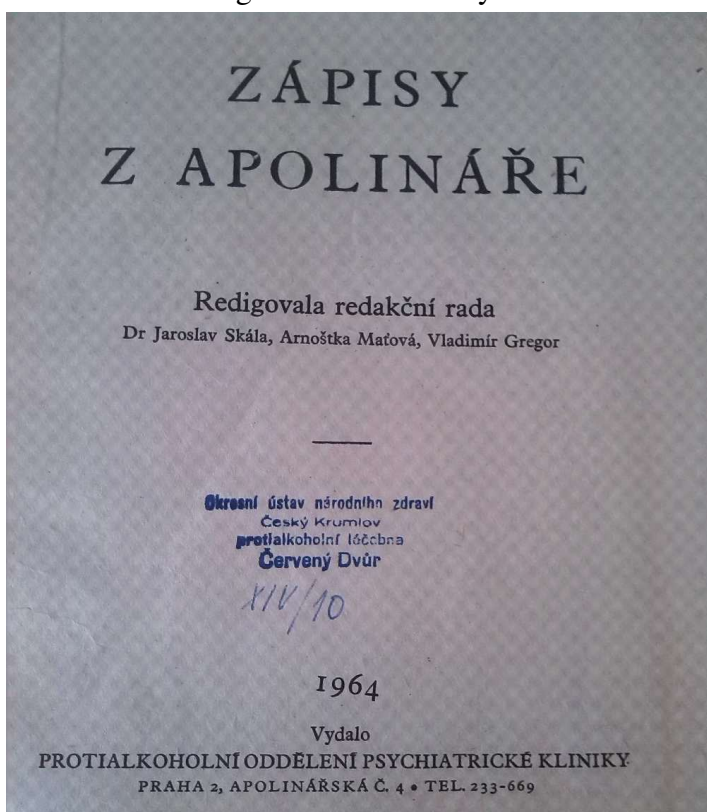
např. Kotulán, Cícha atd.). Podle svého vyjádření měla A. Maťová práci pro tento časopis velmi ráda a často do něj sama přispívala odbornými články a to buď samostatně, nebo společnými odbornými články s J. Skálou. Maťová o Zápisech z Apolináře říká toto: „Sociální pracovnice u nás bývá velmi často přetížena administrativními pracemi, které jako všechny kolegyně nemám v oblibě. Výjimku z tohoto pravidla tvořily práce spojené se sestavováním, rozmnožováním a kolportací Zápisků z Apolináře. Tak se nazývá časopis, léčebně výchovná pomůcka vydávaná našim oddělením pro pacienty. Nyní vychází 14. ročník, který má 1 200 výtisků o 200 stránkách ročně. Náklady na časopis si hradí pacienti sami částkou 24,- Kč“ (Zápisy z Apolináře, 1964, s. 5-7). Maťová a Skála byly v redakční radě vydávaného časopisu (obrázek č. 8).

Obrázek č. 7 Různá vydání časopisu Zápisy z Apolináře

Zdroj: vlastní foto části zapůjčených výtisků

Obrázek č. 8 Fotografie redakční rady

Zdroj: vlastní fotografie ze zapůjčeného výtisků Zápisy z Apolináře

4.4 Soukromý a partnerský život

Arnoštka Mařová na svou osobu nerada strhávala pozornost a mluvila zřetelně více o své práci a pacientech než o sobě. „Vždycky jsem byla spíše samotář, kontakt s lidmi mi stačil na pracovišti nebo s rodinou. Společnost jsem nevyhledávala, domů jsem se těšila a v soukromí jsem byla ráda sama. Dělala jsem různé ruční práce. Vyšívala jsem, pletla jsem svetry a šály nebo vyráběla koberce. Někdy mi bylo líto, že nemám děti, ale žila jsem prací a ta mne tak vytěžovala a naplňovala, že jsem v ní byla šťastná pak i bez dětí.“ (Sarvaš, 2017). Skála dále o jejích zájmech uvádí, že ráda zavařuje úrodu ze své zahrádky, má ráda výtvarné umění a ráda chodí na výstavy obrazů, má ráda turismus a ráda jezdí na kole (Jaroslav Skála Zápisy z Apolináře, 1985, č. 1-6, s. 185).

Zajímavým zdrojem informací o životě Arnošky Mařové je emočně silný filmový dokument Heleny Třeštkové „Nebylo to marný“ – s podtitulem „O životě zakladatelů protialkoholní léčby v Čechách Jaroslava Skály a Arnošky Mařové“. Tento film se sekvencemi z různých míst a různých časových období je průřezem jejich práce, ale také osobního života, z něhož se dá pochopit mnohé, a je důležitý pro shrnutí profesního života Arnošky Mařové. Ačkoli má být o alkoholové závislosti, o Jaroslavu Skálovi a Arnoštce Mařové jako o zakladatelích moderní léčby, je spíše silným svědectvím o vztahu mezi Skálou a Mařovou, kde se víc do popředí filmu dostává příběh „Mařky“, která Skálu milovala a 50 let čekala, než se – jak sám Skála uvádí – „vyřadí“ s jinými ženami (Česká televize, 2006). Žít společně začali až v roce 2001, tedy po více než padesáti letech společné práce a osobního, natolik zvláštního partnerského vztahu. Z filmu je zřejmé, že profesní život Arnošky Mařové byl vlastně i jejím soukromým životem. Tyto dvě linie byly tak úzce spjaty, že by bylo téměř nemožné je oddělit.

V úvodu filmu Skála uvádí, že s paní Mařovou, která má dar komunikace, spolupracuje od roku 1950. Umí lépe komunikovat s pacienty a lidmi než on sám. Skála sám o sobě říká, že on byl jeden z mála, který měl odvahu klást na své pacienty vysoké nároky. Proto byl režim přísný, až takový polovojenský, a když toho bylo už moc, že ho Mařka brzdila. Skála o Mařové dále uvádí, že právě komunikace je velmi důležitá v terapii. „Mařka“ na jeho tvrdé požadavky u pacientů zase „odpovídala“ pacientům povzbuzením, slovním pohlazením a oslazením těchto tvrdých požadavků. Podle Skálových slov on byl bič a Mařová cukr. Jednotlivé stříhy dokumentu často upozorňují nejen na pracovní, ale osobní vztah mezi Skálou a Mařovou, kdy Mařová uvádí, že se do Skály zamilovala, ale nikdy to nebyla prioritou žít spolu. Že ji velmi zajímala a „chytla“ práce se závislými a tomu dávala přednost, aby potom vztah práci nepoškodil. Podle Mařové by každý člověk měl být v životě prospěšný a dokázat něco vytvořit. Nebýt zapojen do nějaké formy, v které bude šlapat, ale mít možnost a zkusit něco tvořit. A to bylo podle Mařové to, co ji naplňovalo. Tvořit se Skálou režim a systém, který pomáhal lidem. Dále o vztahu se Skálou uvádí, že věděla, že nebyla jediná žena, což

ji zraňovalo, a o to více se upnula na svou práci a stačilo jí, že pomáhá druhým a že je to ona, se kterou se pak denně setkává v práci a tam jí potřebuje a díky tomu pak jeho mnohé známosti pro ni byly méně zraňující. Proto dávala přednost práci před osobním životem (Česká televize, 2006).

Její soukromý život byl vlastně život pracovní. V Apolináři nacházela to, co pro ni bylo v životě důležité. Pomoc druhému a blízkost Jaroslava Skály. Je až k podivu, že přese všechno dokázala potlačit citové ublížení, kterého se jí mnohdy dostalo, a dokázala až do smrti Jaroslava Skály o něj pečovat a být s ním i v jeho poslední chvíli života. Arnoštka Maťová byla věřící křesťanka, Jaroslav Skála ateista. V rozhovoru na dotaz, zda měli někdy kvůli rozdílnému pohledu v tomto směru nějaké neshody, prohlásila, že stejně Jaroslavova cesta vedla k bohu, neboť když mu ve chvíli umírání položila dotaz, zda by nechtěl poslední pomazání od kněze, souhlasil, a poslední pomazání mu udělal Tomáš Halík, který byl jejich známým (Sarvaš, 2017). Ten vztah ke Skálovi musel být opravdu zvláštní a vyvolává silnou potřebu k zamyšlení, kdo byl v celém svém bytí Arnoštka Maťová.

5. Vyjádření kolegů, přátel a bývalých pacientů o Arnoštce Maťové

Paní Arnoštka Maťová (obrázek č. 9) zemřela dne 23. 4. 2022 ve věku 97 let. Při hledání materiálů pro psaní této práce jsem narazila na několik vyjádření o Arnoštce Maťové lidmi, kteří ji znali, nebo se s ní v životě setkali. Některá byla vyřčena ještě během jejího života, některá po její smrti, ale všechna vyjádření mají jednu věc společnou, ať už jsou vyřčena přímo, či skryta mezi řádky, a to je informace o tom, jak vzácným a hodnotným člověkem Arnoštka Maťová byla.

Obrázek č. 9 Arnoštka Maťová ve věku 94 let

Zdroj: Deník N 25. 7. 2019

„Přišla do Apolináře v roce 1950. Byla příkladem středního zdravotního pracovníka, který je pro léčbu pacienta stejně nepostradatelný jako lékař nebo psycholog. V Apolináři se sekundární lékaři často střídali. Vedoucí lékař rád vycestoval do ciziny a tak jeho zástupcem a to nanejvýš spolehlivým byla „Maťka“, křehký sloup podpírající celou stavbu. Sama hodně cestovala a poznala řadu protialkoholních institucí v zahraničí. Zúčastnila se 90 % z 1 800 setkání našeho socioterapeutického klubu. Po zásluze byla odměněna titulem zasloužilého pracovníka ve zdravotnictví. Vyzná se v kuchařském umění, ráda vyšívá, přede koberce, zavařuje úrodu ze své rozměrné zahrady. Pravidelně navštěvuje výstavy obrazů a má zájem i o jiné výtvarné umění. Je zdatnou turistkou a řadu svých dovolených trávila jízdou na kole. Žije střídavě – udržuje stále dobrou váhu, nekouří a abstinuje, protože jí za to její pacienti stojí“ (Skála, Zápisy z Apolináře, 1985, č. 1-6, s. 185).

„Arnoštka je mimořádně hodnotnej člověk, mimořádně. To ona udělala Skálu, ne Skála ji. To je mimořádně hodnotnej člověk.“ (Riesel, 2016 in Černý, 2016)

„Přestože je jí 91 let, dvakrát se za mnou vypravila docela daleko od domova. Z její tváře i slov čiší dnes už ne tak běžná lidskost. Pokora a sebevědomí jsou u ní v krásné rovnováze. Žasl jsem, s jakou samozřejmostí se zřekla soukromého života ve prospěch své bohubilé práce, což bylo znát i na zodpovědném přístupu, který k rozhovoru měla. Položil jsem si otázku, zda bych něčeho takového byl schopen alespoň z části. A zda je za tím osud, výchova či vůle. V něčem jsem si ale byl jist: takové ženy se rodí jen vzácně.“ (Sarvaš, 2017)

„V Apolináři pracovala Maťka celkem 36 let a mezi její největší zásluhy – kromě péče o pacienty – patří péče o komunikaci a dobré vztahy mezi jednotlivými profesními skupinami terapeutického týmu. Její schopnost empatie a komunikace měla zásadní vliv na udržitelnost Skálova apolinářského projektu.“ (Popov, 2022)

„Lidem pracujícím v pečujících profesích hrozí riziko vyhoření. Maťka je příkladem člověka, který nevyhořel, ačkoliv pečovala o druhé celý svůj dlouhý život. Přitom byla až do vysokého věku zdrojem stále pozitivní energie.“ (Popov, 2022)

„Bez Arnoštky Maťové by Apolinář nebyl Apolinářem. Byla jeho nezbytnou součástí, mateřská, skromná a doslova svatá. Vykonávala podstatnou a nenápadnou duchovní roli. Je svatá už i proto, že to jako žena s Jaroslavem Skálou až do jeho konce vydržela. Z její strany to byla skutečná láska. Platí na ni slova Annemarie Schimmelové: Jakmile je cesta k Bohu u konce, začíná nekonečná cesta v Bohu.“ (Slouka in Nerad & Neradová, 2022)

„Z terapeutů na mne zapůsobila paní Maťová svou milou, laskavou důsledností.“ (bývalý pacient in Nerad & Neradová, 2022).

„Byla apolinářskou egidou lidských a morálních hodnot, dovedla ovšem odpouštět, byť nikdy nezapomínala.“ (bývalý pacient in Nerad & Neradová, 2022)

„Vždy dodržovala dohodnutá pravidla a totéž očekávala od pacientů a personálu.“ (bývalý pacient in Nerad & Neradová, 2022)

Na závěr vyjádření báseň ing. Igora Slouky (v Apolináři vyléčeného pacienta a dlouholetého člena KLUSu) věnovanou Arnoštce Maťové:

„Ta Mona Lisa, Ta zamilovaná až po uši,
Ta Mona Lisa z Hané mnoho ví a snad i tuší kdo u ní povstane
Pro zamilovanou až po uši, pro Monu Lisu z Hané
básníkovo srdce buší, to se jí dostane
Té zamilované čtvrt století, matince tisíců dětí
větrnické Svaté Živé, k slunci uzdravený básník lunny
sonet píše láskyplný, za úsměv za vlasy sivé.“ (Slouka in Nerad & Neradová, 2022)

6. Diskuse

První české poválečné zařízení pro léčbu alkoholově závislých osob byl Apolinář – protialkoholní oddělení Psychiatrické kliniky Fakulty všeobecného lékařství Univerzity Karlovy. Vedoucím lékařem byl Jaroslav Skála, který pro toto oddělení získal diplomovanou sociální pracovníci Arnoštka Maťovou. Ta do doby než jí oslovil Skála, pracovala v Ústavu národního zdraví na Vinohradech. Když byla Arnoštka Maťová oslovena Skálou, velmi se jí líbilo, že v léčbě by nebyla osamocena, a že by byla členkou týmu a nabídku přijala, což krom tvrzení Maťové uvádí rovněž Skála (1997) nebo Černý (2016). Byla první profesionální sociální pracovnící na tomto oddělení a vlastně utvářela se Skálou i model sociální péče pro alkoholově závislé. S pracovním nasazením se brzy vypracovala na důležitou osobu celého oddělení. Pravděpodobně díky událostem z dětství, kdy vyrůstala bez otce a pomáhala mamince pečovat o mladší sourozence, a také pravděpodobně z toho důvodu, že byla věřící křesťankou, se formovala její potřeba pomáhat druhým, což uvádí např. Popov (2022) nebo Skála (1997).

Arnoštka Maťová dle všeho nebyla člověkem nadměrně se sebezpřetvujícím. Jejích vlastních textů a článků ve veřejně dostupných zdrojích je relativně málo, výsledky své práce připisovala spíše celému týmu než sama sobě, Skálovi sekundovala a její přínos pro rozvoj apolinářského modelu není tak přímočaře zřetelný (jako třeba právě u Skály).

Arnoštka Maťová zřetelně zasvětila svůj život práci v Apolináři a rozvoji tohoto léčebného systému spolu s Jaroslavem Skálou. O jejím přínosu pro apolinářský systém si lze udělat obrázek zejména z článků ve zmíněných Zápiscích z Apolináře (kde jsou mimo jiné přetisknuty i její některá sdělení z odborných akcí), ale také i z rozhovorů s Jaroslavem Skálou. Odborná témata a léčebné prvky, kterým Arnoštka Maťová dávala sama velký důraz a které – pravděpodobně právě díky tomuto důrazu – jsou součástí dnešního běžného přístupu v léčbě závislostí, jsou uvedena výše. Velmi ráda a pečlivě vytvářela evidence o pacientech. Statisticky zpracovávala informace o úspěšnosti léčby, což potvrzuje Popov (2022) nebo Skála (1997). Položila základ manželským terapiím, věnovala se manželkám alkoholiků pořádala týdenní pobyty v přírodě, a to bylo dle Maťové v komplexním systému léčby a pro následnou abstinenci léčeného velmi důležité. Zaučovala, školila a uváděla do praxe kolegyně na odděleních a předávala jim svoje zkušenosti, což potvrzuje Skála (1997) nebo Popov (2022). Jednou z jejích hlavních činností v Apolináři bylo pořádání a vedení seminářů pro manželky pacientů, terapie manželských párů, vedení skupin a komunity pacientů, vedení vstupních pohovorů pacientů, průběžné hodnocení pacientů v léčbě, sledování dalšího léčení pacientů po dokončení ústavní léčby, různé způsoby doléčovacích aktivit, sledování efektivity léčby, což uvádí i Skála (1997) nebo Černý (2016).

Měla mimoto obrovský vliv na samotného Jaroslava Skálu. On sám často vyzdvihoval její umění kontaktu, působení na lidi, komunikaci mezi personálem (Skála, 1997, s. 15). Spolu s ním apolinářský přístup také reprezentovala. Publikovala několik článků v různých lékařských časopisech, spolupodílela se na tvorbě knih Jaroslavy Skály svými příspěvky. Byla první, kdo napsal článek o Apolináři „Apolinář – první samostatné odd. psychiatrické kliniky v ČSR“, kde zmiňuje i pořádání seminářů pro manželky, družky a matky alkoholiků (Mařová, 1949). Byla u vzniku Pražské psychoterapeutické fakulty a Pražské vysoké školy psychosociálních studií.

Arnoštka Mařová byla kromě Jaroslava Skály první pracovnící na plný úvazek a mohla se tak plně věnovat pacientům. Pro sledování efektivity léčby začala u Apolináře shromažďovat údaje o výsledcích léčby a statisticky údaje zpracovávat. Na tyto údaje v budoucnu mohlo být bez problémů navázáno, což bylo pro dlouholeté sledování úspěšnosti léčby nesmírně důležité. Díky své odbornosti zaškolovala nový personál, kde měla právě díky této odbornosti nezastupitelnou roli. Začala pořádat manželské terapie a semináře pro manželky alkoholiků neboť si uvědomovala, že pro budoucí úspěšnou abstinenci léčeného alkoholika je třeba zapojit do léčebného procesu i manželku. Pořádala rovněž týdenní pobyty v přírodě. Její podíl na vypracování celého systému léčby byl nezastupitelný. Přínos pro běžný provoz Apolináře byl díky všem jejím pracovním aktivitám zásadní. Byla hnacím motorem celého Apolináře. Byla pracovitá, zodpovědná, oddaná, pečlivá, vlídná, lidská chápavá, s velkou dávkou nadání pro komunikaci. Měla vše, co požadovala od ostatních – profesionálně jistá, ochotná, přívětivá, ohleduplná.

Ze studovaných materiálů lze poznamenat, že nejvíce se stále připomíná význam Skály a vyzdvihují se jeho kvality. Otázkou však zůstává, zda Skálův systém nebyl žitelný právě díky kompenzačnímu působení paní Mařové. Pravděpodobně obrousila nejostřejší hrany, a je možné, že efekt Apolinářského systému byl právě takový z důvodu lidštvějšího přístupu, i když byl ve stínu Skálovo tvrdosti. Platilo, že programy musí být přísné, kontrolující, sankční, trestající. Člověk se ale v takovém případě nemůže stát dostatečně otevřeným a já myslím, že právě díky laskavosti a vlídnosti dokázala Arnoštka Mařová přísný a tvrdý model „polidštit“. Působila na všechny. Působila i na Skálu a je tedy nejvíce pravděpodobné, že jen díky vytváření odborného, lidského a partnerského prostředí byl Skála schopen dlouhodobě fungovat (ve smyslu: „bez Mařové by nebylo Skály“). Její obohacení nejen Apolinářského modelu, ale celkově její význam pro obor adiktologie nejlépe ukazuje to, že v roce 1975 byla odměněna titulem „Zasloužilý pracovník ve zdravotnictví“ (Zápisy z Apolináře, 1985, č. 1-6, s. 185) a v roce 2013 získala Cenu adiktologie za celoživotní přínos v oboru adiktologie.

Pro získání přesnějšího obrazu o paní Arnoštce Mařové a o jejím významu na celý český adiktologický i psychoterapeutický systém by bylo zajímavé získat více neoficiálních zdrojů: informace od lidí, kteří s ní přišli osobně do styku, znali ji a o její práci a charakteru by mi mohli vyprávět z vlastních zkušeností.

7. Závěr

Motivací pro psaní této bakalářské práce bylo více profesně i lidsky přiblížit ženu, která významně ovlivnila vývoj léčby alkoholové závislosti. Jejími kladnými charakteristickými vlastnostmi měly být nejen odborné znalosti a dovednosti, ale hlavně umění komunikace, obětavost a nadšení pro práci a také působení na pacienty a spolupracovníky vč. působení na Jaroslava Skálu. Arnoštka Maťová byla ženou, která celý život zasvětila pomoci druhým, ačkoliv sama stála vždy spíše v pozadí.

Cílem práce bylo vytvořit přehled o profesním životě a práci paní Arnošky Maťové, a o jejím přínosu v léčbě alkoholové závislosti. K naplnění cíle byla zvolena metoda obsahové analýzy veřejně dostupných písemných a audiovizuálních zdrojů. Arnoštka Maťová byla jedním ze zakladatelů systematické léčby alkoholové závislosti. V Apolináři pracovala od roku 1950, tedy téměř od samého počátku a bezesporu se podílela na vzniku a rozvoji apolinářského modelu závislosti. Vliv na rozvoj tohoto léčebného modelu (který byl vzorem i pro ostatní zařízení v republice) se projevoval několika způsoby: a) zaměřením se na konkrétní témata či terapeutické prvky, které se posléze staly rutinní součástí léčebného systému, b) doplňujícím a korigujícím vlivem na Jaroslava Skálu a c) svým vlastním lidským přístupem k pacientům.

Hlavní témata, na která se zvláště soustředila, byla vcelku pestrá: položila základy manželským terapiím v léčbě alkoholismu a celého významu zapojení partnerů do odvykací léčby i doléčování, školila sociální pracovnice, vedla semináře pro manželky alkoholiků, spolupodílela se na systému doléčování pacientů léčených ze závislosti na alkoholu a na rozvoji svépomocného hnutí, zavedla důraz na evidence a statistické zpracování dat o léčbě alkoholismu a její úspěšnosti. Spolupodílela se na vydávání léčebné pomůcky – časopisu Zápisy z Apolináře a posílila důraz na propojení terapeutické práce s osvětou veřejnosti a prevencí.

Byla velmi komunikativní, přátelskou a vlídnou osobou, tyto vlastnosti zdůrazňoval opakovaně i Jaroslav Skála, stejně jako to, že je Arnoštka Maťová jeho samého schopna výrazně korigovat. Lze předpokládat, že právě Arnoštka Maťová díky svému kompenzačnímu působení dokázala tvrdý model léčby v protialkoholním oddělení u Apolináře polidštit, a ten se tak stal snesitelnějším a žitelnějším.

Protože jsem neměla možnost poznat paní Arnoštku Maťovou osobně, a vytvářela jsem práci jen na základě informací z veřejně dostupných zdrojů, došlo pouze k popisu její práce a popisu jejího profesního života bez možnosti prezentace osobních zkušeností. V této rešeršní práci jsem nejvíce čerpala z léčebné pomůcky „Zápisy z Apolináře“, z kterých jsem se díky rozhovorům nebo příspěvkům dozvěděla asi nejvíce informací o této ženě. Podle toho, jaké informace bylo možné o ní získat, nelze pochybovat o tom, že to byla žena svým naturelem velmi vzácná. O to více je pro mne utvrzující, že bez

jejího kompenzačního působení by tvrdý a přísný Apolinářský model nebyl žitelný po tak dlouhou dobu. Při podrobné analýze veřejně dostupných zdrojů jsem neobjevila žádný zdroj, který by o práci Arnošky Mařové pojednával komplexně, o což jsem se vypracováním bakalářské práce chtěla pokusit.

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
KLUS	Klub lidí usilující a střízlivost
LF UK	Lékařská fakulta Univerzity Karlovy
VFN	Všeobecná fakultní nemocnice

Seznam literatury a zdrojů

Knihy, publikace, časopisy, věstníky

- Kalina, K. (2001). *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí*. Praha, Česko: Filia nova.
- Kubička, L. (1975). *Ústavní léčba alkoholismu: Dynamika-výsledky-predikční faktory*. Praha, Česko: SZÚ, Zprávy č. 29.
- Masaryk, T. G. (1920). *O ethice a alkoholismu*, 2. vydání. Brno, Česko: Studentská klinika v Brně.
- Mařová, A. (1949/1950). „Apolinář“ – první samostatné odd. psychiatrické kliniky v ČSR. *Zdravý lid*, 29 (9).
- Mařová, A. (1957). Spolupráce s pacienty a jejich rodinami během dlouhodobé léčby. *Zdravotnická pracovnice*, 7 (3).
- Mařová, A. (1987). Studie opakovaně zachycených osob na pražské záchytné stanici. *Protialkoholický Obzor*, 22 (4).
- Mařová, A. (1989). *Pokyny pro manželky mužů závislých na alkoholu*. Praha, Česko: ÚZV.
- Mařová, A. (1966). Léčení a doléčování na protialkoholním oddělení v Apolináři. *Protialkoholický Obzor*, roč. 1, č. 5.
- Miovský, M., Miller, P., Grund, JPC, Beláčková, V., Gabrhelík, R., & Libra, J. (2015). Akademické vzdělávání v adiktologii (nauka o závislostech) v ČR: Analýza (před rokem 1989) historických počátků. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 32 (5).
- Miovský, M., Popov, P., & Šejvl, J. (2018). *Klinika adiktologie "U Apolináře" v perspektivě 70letého vývoje*. Boskovice, Česko: Albert.
- Palčová, A. (2004). *Terminologický slovník z oblasti alkoholu a drog*. Praha, Česko: Psychiatrické centrum.
- Popov, P. (2001). Doc. MUDr. Jaroslav Skála, CSc. – 85. narozeniny. *Konfrontace (Psychoterapie)*, 3, 108-110.
- Popov, P. (2022). Arnoštka Mařová, R. I. P. *Adiktologie v preventivní a léčebné praxi*, 5(2),75-76.
- Skála, J. (1962). ... až na dno!/? fakta o alkoholu a pijáctví (2.vyd.). Praha, Česko: Státní zdravotnické nakladatelství, n.p.

Skála, J. (1988), ...až na dno!? *Fakta o alkoholu a jiných návykových látkách: Zneužívání a závislost* (4.vyd.). Praha, Česko: Avicenum.

Skála, J. (1997). *Lékařův maraton*. Praha, Česko: Český spisovatel, a.s.

Skála, J., Hampl, K., Chvíla, L., Kubička, L., Mareček, P., Novotná, J., & Tichá, R. (1987). *Závislost na alkoholu a jiných drogách*. Praha, Česko: Avicenum.

Skála, J., Černý, L., Hampl, K., Heller, J., Hrodková, I., Chundela, B., ... Vojtěchovský, M. (1982). *Ochrana společnosti před alkoholismem a jinými toxikománii*. Praha, Česko: Zdravotnické nakladatelství, n.p.

Šejvl, J., & Miovský, M. (2018). První zařízení pro ústavní léčbu závislosti na alkoholu v Československé republice: případová studie léčebny v Tuchlově (1923–1938). *Adiktologie v preventivní a léčebné praxi*, 1 (2).

Šejvl, J., Mašlániová, M., & Miovský, M. (2019). The oldest addiction treatment institution on the historical territory of Slovakia: The Istebné nad Oravou treatment facility (1937–1949). *Adiktologie*, 19 (1).

Zvláštní forma tiskovin

Zápisy z Apolináře r. 1964 č. nenalezeno-úvodní strana chybí, s. 5-7).

Zápisy z Apolináře r. 1973 č. 3-4, s. 62-63.

Zápisy z Apolináře r. 1974 č. 1-2, s. 16-24.

Zápisy z Apolináře r. 1985 č. 1-6, s. 184-185.

Zápisy z Apolináře r. 1988 č. 1-4, s. 60-61.

Zápisy z Apolináře r. 1988 č. 5-6, s. 157.

Zápisy z Apolináře r. 1989 č. 1-6, s. 56.

Internetové zdroje

Glosář pojmů drogy. (n.d.). Dostupné z <https://www.drogyinfo.cz/%20publikace/glosar/?g=30>

Klinika Adiktologie (2019). Adiktologie jako obor. Dostupné z <https://www.adiktologie.cz/adiktologie-jako-obor-1>

Kučera. (2001). Doc. MUDr. Jaroslav Skála. Zdraví.euro.cz. Dostupné z <https://zdravi.euro.cz/clanky/doc-mudr-jaroslav-skala/>

Medical Tribune (2018). Pomáhat druhému a být mu oporou. Dostupné z <https://www.tribune.cz/archiv/pomahat-druhému-a-byt-mu-oporou/>

Popov, P. (2018). MUDr. Jan Šimsa – průkopník léčby závislostí a psychoterapie v Čechách. Dostupné z https://www.addictology.cz/wp-content/uploads/2018/10/clanek_10-1.pdf

Sarvaš, R. (2017). Křehký sloup držící Skálu. Dostupné z https://www.pvsps.cz/data/2017/10/19/12/interview_matova2.pdf

Skála, J. (2005). Osobní zpráva Sociální pracovnice Arnoštka Mat'ová se v březnu dožívá 80 let. Dostupné z http://cspsihiatr.eu/dwnld/CSP_2005_2_122.pdf

Šejvl, J., Mašlániová, M., & Miovský, M. (2021). Kontext a historické souvislosti vzniku a formování nejstaršího kontinuálně existujícího rezidenčního modelu léčby závislosti na alkoholu ("apolinářský model") ve střední Evropě v letech 1948–1960. *Časopis lékařů českých*, 160 (5), 203-208. Dostupné z <https://www.prolekare.cz/casopisy/casopis-lekaru-ceskych/2021-5-5/kontext-a-historicke-souvislosti-vzniku-a-formovani-nejstarsiho-kontinualne-existujiciho-rezidencniho-modelu-lecby-zavislosti-na-alkoholu-apolinarsky-model-ve-stredni-evrope-v-letech-1948-1960-128507>

West, R. Modely závislosti. Úřad vlády České republiky Praha, 2016. (originál West, R., *Models of addiction*, Office of the EU, 2013). Dostupné z <https://www.vlada.cz/assets/urad-vlady/vydavatelstvi/vydane-publikace/Modely-zavislosti.pdf>

Zákony pro lidi (n.d.). 87/1948 Sb. Zákon o potírání alkoholismu. Zákony pro lidi. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-87>

Zaostřeno na Drogy 1 - Supervize. (n.d.). Dostupné z https://www.supervize.eu/wp-content/uploads/zaostreno_200801_skala_web.pdf

Nerad, J. & Neradová, L. (2022). Zpráva Z Klusu, konaného 28. 4. 2022, Aneb Óda Na Zesnulou Paní Dostupné z http://cspsihiatr.cz/dwnld/CSP_2022_4_176_177.pdf

Jaroslav Skála. Encyklopedie Prahy 2. (2022, November 25). Dostupné 9.4.2023 z <https://encyklopedie.praha2.cz/osobnost/1339-jaroslav-skala>

Epizoda 1/3 - nebylo to marný: česká televize. Úvodní stránka České televize. (2006, May 25). Dostupné z <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1162896187-nebylo-to-marny/20456226254/>

Citace závěrečných prací

Černý, M. (2016). *Rozvoj léčby alkoholismu na historickém území Čech a Moravy, od druhé světové války, do konce 60. let 20. století, s fragmenty ze 70. a 80. let 20. století,*

založený na výzkumných rozhovorech s pamětníky: Arnoškou Mařovou, Petrem Rieselem a Janou Novotnou (Bakalářská práce). Karlova univerzita v Praze, 1. lékařská fakulta, Česká republika.

Klimešová, L. (2017). *Vývoj apolinářského modelu léčby závislosti na alkoholu v historickém vývoji v kontextu domácího odborného písemnictví mezi lety 1957 a 1989 (Diplomová práce). Karlova univerzita v Praze, 1. lékařská fakulta, Česká republika.*

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 MUDr. Jan Šimša	10
Obrázek č. 2 P. Bedřich Konařík	11
Obrázek č. 3 MUDr. Jaroslav Skála	14
Obrázek č. 4a + 4b Arnoštka Maťová.....	15
Obrázek č. 5a + 5b Arnoštka Maťová.....	15
Obrázek č. 6 Evidence Maťové o abstinujících od r. 1950 do r. 1981	18
Obrázek č. 7 Různá vydání časopisu Zápisy z Apolináře.....	24
Obrázek č. 8 Fotografie redakční rady.....	24
Obrázek č. 9 Arnoštka Maťová ve věku 94 let	27